

Johann Friedrich Horner (1831–1886)

MUDr. Tereza Svrčinová

Neurologická klinika LF UP a FN Olomouc

Jméno Johanna Friedricha Hornera je spojováno s eponymem zahrnujícím triádu příznaků, ke kterým řadíme miózu, ptózu s enoftalmem a hemifaciální anhidrózu, v klinické praxi známé jako Hornerův syndrom. Johann F. Horner byl druhorozeným synem doktora Solomona Hornera (1801–1852) a lingvistky Magdaleny Zellnerové (1804–1852). Narodil se 27. března 1831 v Curychu, je považován za zakladatele moderní švýcarské oftalmologie, založil první univerzitní Oční kliniku v Curychu. Během svého života si získal renomé především jako excelentní oční lékař a výborný pedagog.

Protože se v dětství netěšil dobrému zdraví, rodiče najali Johannovi Friedrichovi osobního učitele. V rámci své rekonvalescence měl naordinovány procházky v přírodě a botanické zahradě. Své tehdy nabitě znalosti později uplatnil na univerzitě, kdy získal akademická ocenění v oboru botaniky pod vedením Oswalda Heera (1809–1883), známého a uznávaného švýcarského botanika. Na univerzitě v rodném Curychu začal studovat v roce 1849 po povinné vojenské službě. V roce 1852 během několika měsíců zemřela Hornerova matka i otec, což ohrozilo jeho setrvání na univerzitě. Nebýt finanční podpory právě Oswalda Heera, zřejmě by studia nedokončil. Během univerzitních let studoval anatomii u Georga Hermana, histologii u Heinricha Freye a fyziologii u Carla Ludwiga, který ho jako první přivedl k vědecké a experimentální medicíně. Na univerzitní půdě byl známou osobou, zejména svou vášní pro politiku s častou účastí na politických debatách. Studia zakončil Horner s největšími poctami v roce 1854 prací o zakřivení páteře inspirovanou Meyerem (v originále „Über die Krümmung der Wirbelsäule im aufrechten Stehen“).

Po absolutoriu medicíny získával praxi v dalších evropských metropolích, zavítal do Vídně, Paříže a Berlína, kde spolupracoval s Eduardem Jaegerem Ritterem von Jaxtthalem, který mu ukázal první vydání časopisu *Archiv für Ophthalmologie* s článkem svého studenta Alberchta von Graefe. Horner byl dílem natolik ohromen, že se ihned přestěhoval za von Graefem do Berlína. Albrecht von Graefe, známý německý oftalmolog, přijal Hornera jako svého asistenta a seznámil ho s předními osobnostmi oftalmologie tehdejší doby. Horner byl osobně představen například vynálezci oftalmoskopu Hermannu von Helmholtzovi. Následně odcestoval do Paříže, kde získal praxi v oční operativě.

Po návratu do Curychu v roce 1856, začal Horner pracovat jako všeobecný lékař a přijal pozici neplaceného asistenta na univerzitě. Se svou manželkou Louise Hanggelerovou se seznámil během lékařských návštěv, kdy byl Horner ošetřujícím lékařem jejího otce. Vzali se v roce 1864 a měli spolu dvě děti, dceru Annu Louisu a syna Konrada Friedricha, který se později stal praktickým lékařem v Curychu.

Stal se zakladatelem samostatné oční kliniky univerzitní nemocnice v Curychu, dříve spadající pod všeobecnou chirurgii, kde se stal po habilitaci přednostou. Po své profesuře v roce 1873 navíc založil soukromou oční kliniku Hottinghof. Horner byl mezi svými pacienty velmi oblíben, měl silné sociální cítění, pacienti z chudých poměrů za ošetření nic neplatili, dokonce měli zdarma i pobyt na jeho oční klinice. Navíc se trdilo, že měl na své pacienty přímo impozantní paměť, což je s podivem, neb jich měl ve své péči přes 100 tisíc.

Nezajímal se jen o oční lékařství, ale pomohl i se založením nové dětské nemocnice, byl u vzniku Společnosti lékařů v Curychu a byl

Obr. 1. Johann Friedrich Horner

členem městské rady. V roce 1867 se připojil k ošetřujícím lékařům během epidemie cholery, byl jedním z prvních lékařů prosazujících aseptické podmínky při chirurgických zákrocích. Je mu připisováno zlepšení preventivní péče u dětí a dospívajících, u kterých zavedl povinné a pravidelné oční kontroly.

Za svou kariéru napsal jen něco málo přes 30 článků o očních chorobách, své výsledky a bádání přenechával spíše svým doktorandům k sepsání dizertačních prací. Jeho celkový postoj k publikacím v té době byl, že lékař má začít s publikováním nejdříve v 50 letech věku, kdy má dostatek času a znalostí přemýšlet nad svými teoriemi. Jeho nejznámější prací je pojednání z roku 1869 „Über eine Form von Ptosis“, zahrnující popis syndromu nesoucí nyní jeho jméno. V práci prezentoval případ 40leté ženy Anny Brandliové, jedná se o prostý popis příznaků, Horner nezmínil pravděpodobnou etiologii

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

MUDr. Tereza Svrčinová, tereza.svrcinova@fnol.cz

Neurologická klinika LF UP a FN Olomouc, I. P. Pavlova 6, 779 00 Olomouc

Cit. zkr: Neurol. praxi 2019; 20(6): 489–490

Obr. 2. Johann Friedrich Horner za studií (zdroj: <https://www.math.uni-hamburg.de/home/grothkopf/fotos/math-ges/>)

potíží ani neuvedl odkazy na publikace, ve kterých již byly zmíněné symptomy popsány. Už v roce 1727 popsal Francois Pourfour du Petit (1664–1741) známky přetěti vegetativních nervů u psů. V roce 1852 publikoval Claude Bernard (1813–1878) dokonce dvě práce ohledně lézí a stimulací cervikálních sympatických nervů na zvířecích modelech a ve Francii nebo Itálii se tudíž můžeme setkat spíše s pojmem Claude Bernard-Hornerův syndrom nebo jen Bernardův syndrom. Charles-Edouard Brown-Séquard (1817–1894) opakoval Bernardovy experimenty

Obr. 3. Úvodní list Hornerovy neznámější publikace z roku 1869

Ueber eine Form von Ptosis.

Von
F. Horner.

Wohl manchem meiner Collegen sind Fälle von Ptosis incompleta vorgekommen, die bei erwachsenen Individuen langsam entstanden waren, jeder begleitenden Lähmungserscheinung im Oculomotoriusgebiet entbehrten und die auffallende Erscheinung einer Myosis der gleichseitigen Pupille darboten. Mir war dieses Bild kein neuer Symptomencomplex, als sich mir Ende November vorigen Jahres eine 40jährige Frau mit demselben vorstellte; ja wenige Wochen später sah ich ihn wieder, und abermals bei einer Frau fast gleichen Alters; aber nie war es mir möglich gewesen, für die Auffassung dieser Ptosisform so anregende Beobachtungen zu sammeln, wie in jenem ersterwähnten Fall. Es sei mir erlaubt, hier über diese Kranke Bericht zu erstatten.

Frau Anna Brändli, 40 Jahre alt, eine gesund aussehende Bäuerin mittlerer Grösse, soll schon von Jugend auf oft an Kopfschmerz gelitten haben, der keine Stelle besonders bevorzugte und im Laufe des letzten Jahres eher an Intensität und Häufigkeit abnahm.

Sechs Wochen nach dem letzten Wochenbette, das vor einem Jahre stattfand, bemerkte sie ein allmähliges Herab-
Monatsbl. f. Augenhdlke. 1869. 13

na zvířatech se stejným výsledkem, navíc zdokumentoval hyperemii a anhidrózu, kterou přisuzoval „paralýze a následné dilataci cév“. Nutno říci, že popisy byly založeny na experimentální medicíně, zatímco Horner popsal sdělení formou kazuistiky a možná i proto je eponymum spojováno zejména s jeho jménem.

Profesní kariéru Horner ukončil v roce 1885 pro zdravotní potíže, Horner zemřel 20. prosince 1886 na cévní mozkovou příhodu, bylo mu pouhých 55 let. V roce 1930 byla vydána basilejským oftalmologem Alfredem Baderem Hornerova soukromá korespondence, nyní jsou listy k vidění v muzeu dějin lékařství v Curychu.

LITERATURA

1. Abbas A. Johann Friedrich Horner and the repeated discovery of oculosympathoparesis: Whose syndrome is it? *Neurosurgery* 2015; 77(3): 486–491.
2. Wiel H. Johann Friedrich Horner (1831–1886). *Journal of*

neurology 2002; 249(5): 636–637.

3. Amonoo-Kuofi H. Horner's syndrome revisited: with an update of the central pathway. *Clinical Anatomy: The Official Journal of the American Association of Clinical Anatomists*

and the British Association of Clinical Anatomists 1999; 12(5): 345–361.

4. Thompson H. Johann Friedrich Horner (1831–1886). *American journal of ophthalmology* 1986; 102(6): 792–795.